

Buñuel sota els efectes del surrealisme

'Un Chien Andalou' va ser el primer experiment cinematogràfic de Luis Buñuel. Amb el seu amic i coguionista Salvador Dalí, el cineasta va realitzar un curt-metratge de 17 minuts que s'ha convertit en un clar manifest del moviment surrealista

ARXIU

rodatge de dues pel·lícules en què Bunuel congué la base tècnica que alimenta el cinema i el seu llenguatge narratiu, però l'amistat es va trencar aviat per l'habilitat del cineasta novell de dir sempre allò que pensava. D'Epstein, Bunuel no solament se'n va endur la doctrina, sinó també l'operador de càmera Albert Duverger i l'actor Pierre Batcheff. Tots dos van participar en la primera pel·lícula de Bunuel, el curt-metratge *Un Chien Andalou*.

Somni d'una nit. Buñuel sempre va trobar en els somnis una font inesgotable d'inspiració. Fins i tot va arribar a diferenciar-ne quinze que assegurava que se li havien repetit durant tota la vida. Una part d'aquests somnis es pot trobar en la seva obra, començant per *Un Chien Andalou* (1929). En va ser el germen, precisament, la imatge onírica d'una lluna travessada per un núvol i una navalla d'afaitar tallant un ull. En un dels seus múltiples viatges de París a Espanya, Buñuel va compartir el somni amb Dalí, que també li va parlar de la imatge que havia vist d'una mà plena de formigues, mentre dormia. El pintor va suggerir de fer-ne una pel·lícula i Bunuel s'hi va avenir. El guió, molt simple, va ser ràpidament fet, en una setmana. La idea era de buscar imatges que es resistissin a una explicació racional, psicològica o cultural; havien de ser impressions irracionals que havien d'arribar verges a l'espectador. El rodatge va ser a París i es va finançar amb els diners de la mare de Buñuel.

Aquesta imatge d'Un Chien Andalou' ha esdevingut una icona del cinema surrealista. El guió va ser coescrit amb el seu amic Dalí.

Durant els seus anys a la residència d'estudiants de Madrid Bunuel formava part d'un triumvirat creatiu, juntament amb Federico García Lorca i Salvador Dalí. Amb tots dos, però especialment amb Dalí, va cultivar una forma d'expressió profundament instintiva i irracional, que sempre va considerar innata. Aquesta característica estilística, que s'evidencià en el seu cinema més immediat, va trobar el seu fonament en el cercle d'intel·lectuals del moviment surrealista de París.

L'any 1925, després d'acabar la llicenciatura de filosofia, Luis Buñuel va arribar a França acompanyant

nyant Eugeni d'Ors, nomenat representant espanyol d'un organisme de creació recent a París, la Société Internationale de Coopération Intellectuelle. Aquest càrrec va servir de pretext a Buñuel per fugir de l'opressiva ciutat de Madrid.

París va obrir les portes del cinema a Buñuel, de primer com a mer espectador i crític en revistes especialitzades, i després com a ajudant del reputat director Jean Epstein. Aquest va oferir-li la primera oportunitat laboral dins el món del cinema després de comprovar, en unes classes d'interpretació a què Buñuel s'havia matriculat, que el seu futur com a actor es moriria aviat.

La seva relació va sobreviure al

La pel·lícula es va estrenar l'any 1929 acompanyant un documental de Man Ray, que és qui va introduir Bunuel al grup surrealista que es reunia diàriament al cafè Cyrano de la plaça Blanche de París. Aquí va conèixer personalitats de la pintura i la literatura com André Breton, Max Ernst, Tristan Tzara, Tanguy, Paul Éluard i Magritte. Unia el grup, en què l'extravagant personalitat de Bunuel encaixava perfectament, una revolucionària idea subversiva que atemptava contra el seu propi origen social burgès. Buscaven fer esclatar la societat, canviar la vida, lluitant contra les desigualtats socials, l'explotació de l'home per l'home, l'opressió de la religió, el militarisme absurd i materialista... Tot a través de l'art.

El cercle intel·lectual surrealista de París va rebre la pel·lícula amb entusiasme, una sensació

que no va ser compartida per Federico García Lorca. El poeta andalús va veure en el film un atac personal del director i va assegurar que el "gos" (*chien*) del títol es referia a ell. L'amistat que els unia des de la residència d'estudiants no s'havia de recobrar fins cinc anys més tard.

Un Chien Andalou va ser només un experiment, però va tenir continuïtat. Bunuel volia prosseguir indagant en el surrealisme, on se sentia molt còmode, i amb vint escenes més escrites en una llibreta va anar a trobar Dalí. Però la màgia del treball anterior s'havia esvaït, i Bunuel va emprendre l'escriptura del guió tot sol (encara que, finalment, un parell d'escenes suggerides per Dalí van ser incloses en la pel·lícula).

La Edad de Oro, estrenada el 1930, va tenir la mateixa acollida que l'*opera prima* de Bunuel din-

tre del grup surrealista, però el ressò popular va ser molt diferent: durament fustigada per la premsa, grups radicals de dretes van boicotejar-ne la projecció. L'enrenou va acabar amb la prohibició del film a França, que no s'hi va poder tornar a veure fins el 1981.

Aquest va ser l'últim contacte que va tenir Luis Bunuel amb el surrealisme radical, tot i els intents de Dalí, el 1932, de completar una trilogia a partir d'un guió escrit per ell, *Babaouo* (film dirigit, finalment, per Manuel Cussó-Ferrer i estrenat fa poques setmanes a Barcelona). Però, del surrealisme, Bunuel en va preservar les contradiccions morals i la irracionalitat latent, trets que havien de ser característics de la seva producció posterior.

Marc Tió

L'aventura de 'Viridiana'

Josep M. López Llaví

Corria el 1961. El règim de Franco estava ufanós d'apuntar-se un tant presentant, en representació d'Espanya, a la selecció oficial del Festival de Canes un film de Luis Buñuel, que per dirigir-lo havia fet un parèntesi en el seu llarg exili voluntari a Mèxic. El guió havia passat amb lupa per la censura del règim, que n'havia fet canviar el final. Buñuel ho explica així: "En el desenllaç original la protagonista trucava a la porta de l'habitació del seu cosí. El trobava al llit amb la serventa i, en sortir ella, l'ex-monja ocupava el seu lloc. Els censors em van prohibir aquesta escena per considerar-la immoral; així que no vaig tenir altre remei que substituir-la per la del joc de cartes a tres..." "Per una vegada -afirma- la censura em va ajudar a trobar una fórmula d'expressió més subtil, una seqüència encara més pertorbadora."

Sortosament, en general els censors franquistes no eren gent que en qüestions de semiòtica i de cultura fileessin gaire prim. I si al guió ja els havien passat per alt conceptes ideològicament perversos per al nacional-catolicisme, al visionat posterior, en el qual van donar el vist-i-plau sense objeccions al film, se'ls havien esquitllat imatges tan blasfemes com la del crucifix-ganivet amb què Viridiana pela les patates i sobretot el sopar orgiàstic amb els miserables mendicants al darrere

d'una taula, en una iconografia que emula inconfusiblement la del Sant Sopar de Da Vinci, i al mig, al lloc del Crist, el cec (el que gasta més mala llet de tots), mentre una de les dones "els retrata" aixecant-se les faldilles i el vell gramòfon ginyola l'*Alleluia* de Haendel...

ARXIU

Viridiana va obtenir la Palma d'Or, que recollí qui llavors era director general de Cinematografia i Teatre, José Muñoz Fontán, al qual la satisfacció li duraria poc més de 24 hores. El dia següent -el Vaticà filava força més prim- la crítica de *L'Osservatore Romano* condemnava el caràcter anticristià del film, que considerà un insult a la religió, i a Madrid es produïa un terratrèmol, amb la destitució fulminant de Muñoz Fontán, la prohibició

immediata del film i de fer-ne cap esment, ni del premi, a la premsa i poc després amb la crema de totes les còpies, després que el Generalísimo l'hagués visionat en privat.

El fet que es tractés d'una coproducció amb Mèxic i que se n'hagués dipositat prèviament un doble negatiu a París va fer possible l'estrena mundial de *Viridiana*. A part de ser la seva obra més explosiva -que potser no la més valuosa- des de l'etapa surrealista, Luis Buñuel, que ja havia deixat Espanya sota la Dictadura de Primo de Rivera, es va venjar de la de Franco, que perllongà el seu exili, tot traient-li la llengua.